

BEGRAFENISRECHT EN GRAFSTENEN IN DE BENEDICTINESPRIORIJ HUNNEGEM TE GERAARDSBERGEN

Geert VAN BOCKSTAELE

De bezoeker van de priorij of van de priorijkerk zal ongetwijfeld de kleine grijze grafstenen al gezien hebben die in de muur van het conventsgebouw ingemetseld zijn. Nu de vier laatste zusters de priorij, die in 1624 werd opgericht, verlaten hebben en het klooster een andere bestemming zal krijgen, is het de gelegenheid om de 17de- en 18de- eeuwse grafstenen te bestuderen. Laat dit meteen duidelijk zijn. Het was niet de gewoonte van de zusters om grafstenen in de buitenmuur van hun refter aan te brengen. Ze zijn er geplaatst als gevolg van diverse verbouwingen in de priorij-site.¹

Er is niet zoveel geweten over de plaats en de manier waarop men in Hunnegem de overledenen begroef. Een reden te meer om de weinige funeraire relictten die er zijn goed te bewaren. Men moet onderscheid maken tussen de periode vóór en na 1624. Tot 1624 was de kerk van Hunnegem een, al dan niet zelfstandige, parochiekerk en vanaf dat jaar tot 2008 was ze de kloosterkerk van de zusters benedictinessen. De leken bleven er al die tijd toegang krijgen op de zon- en feestdagen. Voor het ogenblik is nog niet precies geweten welke functie de kerk in de nieuwe context zal krijgen. De hoop is gewettigd dat het een zinvolle invulling zal zijn.

Bij de stichting van de stad, die men meestal situeert in 1068, was Hunnegem de moederkerk van Geraardsbergen. Zij bezat twee afhankelijkheden, de kerk van Geraardsbergen en die van (Neder?)

¹ Voor de algemene werken over Hunnegem verwijs ik naar: M. DE MEULEMEESTER, *Histoire du monastère des bénédictines de Hunneghem à Grammont*, Brugge, 1912. IDEM, *Etude documentaire sur le monastère des bénédictines de Hunneghem à Grammont*, in: Handelingen der maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 12, 1913, p. 177 – 317. IDEM, *Le prieuré des bénédictines de Hunneghem à Grammont*, Leuven, 1947. G. VAN BOCKSTAELE, *Prieuré des bénédictines de Grammont, dit Hunnegem*, in: *Monasticon belge*, VII, Province de Flandre Orientale, 2de deel, Luik, 1977, p. 157 – 178. J. DE BROUWER, *Bijdrage tot de reguliere en sekuliere gemeenschappen in het Land van Aalst gedurende de 17de en 18de eeuw*, in: *Het land van Aalst*, 27 (1974), p. 227 – 245. ANSELM HOSTE, *De priorij Hunnegem te Geraardsbergen*, Beernem, 1974. Met dank aan Marcel Cock voor het nalezen en de nodige correcties en suggesties.

Boelare. Zij had ook het begrafenisrecht. Het kerkhof lag in de onmiddellijke nabijheid van de kerk en wellicht uitsluitend langs de noordelijke zijde, waar zich nu een speelplaats bevindt. Zoals in de meeste kerken konden vooraanstaande burgers ook in de kerk begraven worden. Het verwondert ons dat in het 16de-eeuwse handschrift, waar de grafstenen van alle Geraardsbergse kerken opgenomen zijn, er geen sprake is van grafstenen in de Hunnegemkerk.² Heeft de onderzoeker toen geen toegang gekregen, heeft hij die kerk links laten liggen of waren er geen grafstenen, obiits of wapenschilden meer aanwezig? Nochtans vermelden J. Van Waesberghe (1627) en A. De Portemont (1870) in hun monografie over Geraardsbergen dat er in de Hunnegemkerk vooraanstaande Geraardsbergse families begraven zijn zoals Crane, Van Heetvelde, Van Yedeghem, Van der Schueren, Van Hasselt, Blicke etc.³

De situatie verandert grondig met de komst van de zusters benedictinessen in 1624. Zowel de aartsbisschop van Mechelen als de abt van de lokale Sint-Adriaansabdij, die sinds 1096 de patronus van de Hunnegemkerk was, en de stedelijke overheid stemmen in met de stichting van een klooster rondom de Hunnegemkerk en spreken duidelijk af onder welke voorwaarden men er kon begraven. De leken, die in de kapel of op het Hunnegemkerkhof wensden begraven te worden, betalen geen rechten. De begrafenisdienst gebeurt in de Hunnegemkapel, maar wordt wel door de geestelijkheid van de Sint-Bartholomeuskerk verzorgd. Wil men in de kerk zelf begraven worden, dan moet men evenveel betalen als in de Bartholomeuskerk. Tenslotte wil de abt dat hij, als patronus van de Hunnegemkerk, de helft van de inkomsten krijgt voor de was en het licht, die bij begrafenissen gebruikt en betaald worden.

M. De Meulemeester veronderstelt dat alle zusters in de kerk begraven werden, maar geeft er geen argumenten voor. Na onderzoek moet ik evenwel besluiten dat alleen de priorinnen een grafsteen in de kerk kregen en dat de andere zusters, ongeacht hun status van koorzuster of werkszuster (conversa), op een eigen kerkhof in de kloostertuin begraven werden. Van de priorinnen waren er in 1912 nog vier grafstenen bewaard. Toen men in de kerk in 1844 of 1852 de vloer vernieuwde,

2 BRUSSEL, KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, *Handschriften Fonds Goethals*, nr. 1521, opgemaakt in 1566.

3 JOHANNES VAN WAESBERGHE, *Gerardimontium...*, Brussel, 1627, p. 123 en 196. A. DE PORTEMONT, *Recherches historiques sur l'histoire de Grammont*, Gent, 1870, deel 2, p. 258 – 260 en 263. M. DE MEULEMEESTER, *Histoire du monastère...*, p. 11 – 14. M. DE MEULEMEESTER, *Le prieuré ...*, p. 61 – 63.

werden alle grafstenen uitgebroken en drie ervan deden als voetpad in de tuin dienst⁴: het zijn die van de priorin Madeleine des Masures, overleden op zes mei 1637, Marie Mechtilde Jouvineau, overleden op 19 februari 1730 en Marie Jeanne Claire Place, overleden op 12 december 1734. Van een vierde grafsteen, die van priorin Constance Adelaïde de Pelsenere, overleden op 6 juni 1764, liet de auteur een gravure maken. Hij schrijft er niet bij, waar die steen zich bevond.⁵ Al de andere zusters kregen een kleinere grafsteen, veertien ervan zijn tot op heden bewaard gebleven.

Bij de afbraak van de oude sacristie, in de 1ste helft van de 19de eeuw, verwijderde men de grafsteen van Rogerius van den Berghe, een pater recollect, die na verzorging van de vele pestlijders eveneens aan de ziekte bezweek (10 augustus 1647). Zijn grafsteen deed nadien dienst als dorpel voor de speelplaats van de internen.⁶ Die besmettelijke ziekte maakte in de stad veel slachtoffers en allen werden op het kerkhof van Hunnegem begraven. Dit had grote gevolgen voor het klooster: de pelgrims bleven weg en bezorgden dus geen supplementair inkomen voor de zusters, novicen kwamen niet opdagen en er hing een indringende geur, die noch door de zusters noch door de bezoeker te dragen was. Daarom vroeg priorin Benedicta Routiau (1649 – 1657) aan de aartsbisschop of het kerkhof niet mocht verlegd worden, ver verwijderd van het klooster en de woonhuizen. Het antwoord op die brief kennen we niet. Wel besliste het stadsbestuur kort nadien dat voortaan de pestlijders buiten de stad zouden begraven worden.⁷

In gevolge de wettelijke bepaling van keizer Jozef II van 26 juni 1786 werden alle zusters vanaf toen tot in 1842 op het nieuwe kerkhof aan de Buizemontstraat, waar zich nu de gemeenschapsschool bevindt, begraven. Door bemiddeling van de geestelijke directeur van het klooster, Corneille Meul, tevens principaal van het Sint-Catharinacollege, gaf het stadsbestuur op 20 juli 1842 de toestemming om de zusters opnieuw op een eigen kerkhof, gelegen in de kloostertuin, te begraven. Zuster Dorothea De Langhe (7 december 1843) uit Outer was de eerste die er een graf kreeg. Daar ook begroef men de overleden zusters Clarissen – Coletienen, die zich in 1841 te Geraardsbergen hadden

4 Volgens de rekeningen (Kloosterarchief, nr. 322) was dit in 1844 en volgens M. De Meulemeester (*Histoire...*, p. 104) in 1852.

5 M. DE MEULEMEESTER, *Histoire...*, p. 65. Op de gravure van de grafsteen staat het jaartal 1761 vermeld.

6 A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, deel 2, p. 263 en M. DE MEULEMEESTER, *Histoire...*, p. 28 – 29. IDEM, *Le prieuré ...*, p. 103.

7 RAG, *Bisdomearchief*, M. 237. M. DE MEULEMEESTER, *Histoire...*, p. 29, IDEM, *Etude documentaire...*, p. 215 en IDEM, *Een oud Vlaamsch genadeoord, O.L.V. van Hunnegem*, Brussel, 1924, p. 78 – 79.

gevestigd, evenals enkele hospitaalzusters.⁸ Voortaan kregen de zusters een eenvoudig metalen kruis, waarvan enkele exemplaren, dankzij de alertheid van onze vriend en collega, Marcel Cock, van de sloop gered zijn. Het stadsbestuur verbood, als gevolg van de strijd tussen katholieken en liberalen, in januari 1880 tijdelijk de lokale begrafenis van de zusters uit beide kloosters. Vrij vlug werd het begrafenisrecht hersteld en dit bleef geldig tot wanneer Hunnegem op de plaats van dit kerkhof in 1963 nieuwe klassen ging bouwen.

Algemeen overzicht van de in de muur ingemetselde grafstenen.

Vooraf heeft men de grafstenen en de metalen kruisjes van het kloosterkerkhof verwijderd en heeft men de stoffelijke overschotten in een kist samengevoegd, die zich nu op het einde van een pandgang, tegen het kerkkoor, bevindt. De metalen kruisjes werden in een doos opgeborgen en de veertien grafstenen heeft men in de 17de-eeuwse buitenmuur van de refter – de westgevel van het conventsgebouw – gemetseld. Dertien ervan zijn in ruitvorm en één, die van zuster Soude, is een vierkanten steen.⁹

8 M. DE MEULEMEESTER, *Histoire...*, p. 104. HUNNEGEM, *Kloosterarchief*, nr. 113.

9 De teksten op de grafsteen zijn aangevuld met gegevens uit het Kloosterarchief, nr. 42/1 en het boek van ANSELM HÖSTE, *De priorij Hunnegem te Geraardsbergen*, Beernem, 1974, p. 181 - 189. Ik heb zowel het oud als het modern kloosterarchief geïnventariseerd, maar de inventaris is niet nog niet uitgegeven.

Vanaf 1964 kregen de zusters van Hunnegem en de Clarissen – Coletienen (Arme Klaren) een gemeenschappelijke plaats toegewezen op het stedelijke kerkhof te Goferdinge. Dom Antonius Maes, monnik – architect van de abdij van Dendermonde, ontwierp in 1970 de grafsteen. Hopelijk zullen de vier overblijvende zusters, die nu op verschillende locaties verblijven, hun laatste rustplaats op dit kerkhof kiezen, zodat ze als het ware ook na de dood met elkaar verbonden zijn.

Lijst van de oude grafstenen, in de volgorde van hun plaats in de muur

1. Aldegonde Soude, onderpriorin.

Er is van deze zuster geen enkele vermelding in de kloosterarchieven. Vermoedelijk komt zij uit een ander Geraardsbergs klooster. Zij overleed er de 13de januari 1660.

2. Marie – Thérèse Huvel

Zij was als dochter (Marie) van Selvay(?) Huvel en Marie Maurois te Walcourt¹⁰ in 1614 geboren.

Intrede: 16 april 1651.

Professie: 16 mei 1652.

Overlijden: 5 juli 1694.

Over haar schreef de kroniekschrijfster o.a.: zij was een voorbeeld voor de anderen, kende een grote godsvrucht en was plichtsbewust tijdens de goddelijke diensten, ook al had zij een zwakke gezondheid.

3. Marie – Joseph De Decker

Geboren als dochter (Anne – Marie Isabel) van de heer van Choissy en Marie Moreau in 1657 te Bergen.

Intrede: 19 maart 1676.

Inkleding: 16 juni 1676.

Professie: 20 juni 1677.

Overlijden: 23 mei 1694.

Zij had een schrandere geest.

¹⁰ Volgens de Mechelse Miscelanea (J. DE BROUWER, *Bijdrage tot de reguliere gemeenschappen...*, p. 241) zou zij in Leuze geboren zijn.

4. *Marie – Madeleine Thérèse de Ville*

Marie – Anne – Joseph de Ville werd als dochter van Gomaer de Ville en Heleyne Agnes Vinchant te Bergen geboren in 1674.

Intrede: 8 september 1694.

Inkleding: 15 oktober 1694.¹¹

Professie: 16 oktober 1695.

Overlijden: 29 december 1712.

Zij was een grote geest.

5. *Anne - Françoise de la Paix Cornet*

Jeanne Cornet werd in 1672 te Waver geboren als dochter van Pierre Cornet en Marie Francqare.

Intrede: 15 augustus 1698.

Inkleding: 29 oktober 1698.

Professie: 30 oktober 1699.

Overleden: 9 februari 1730.

Zij verzorgde goed de zieke zusters.

6. *Placide de St. Barthélemi Van Boxstael, onderpriorin*

Adrienne Van Boxstael werd in 1662 te Geraardsbergen geboren als dochter van Pieter en Adrienne Byl.

Intrede: 19 maart 1688.

Inkleding: 5 juni 1688.

Professie: 7 juni 1689.¹²

Overlijden: 11 december 1730.

Zij was 18 jaar onderpriorin en gedurende enkele jaren novicemeesteres. Zij was voor velen een voorbeeld. Zij was sober, zowel bij haar voeding als in haar kleding.

7. *Marie Hildegarde Lambrecht*

Anne Lambrecht is te Waver geboren in 1670.

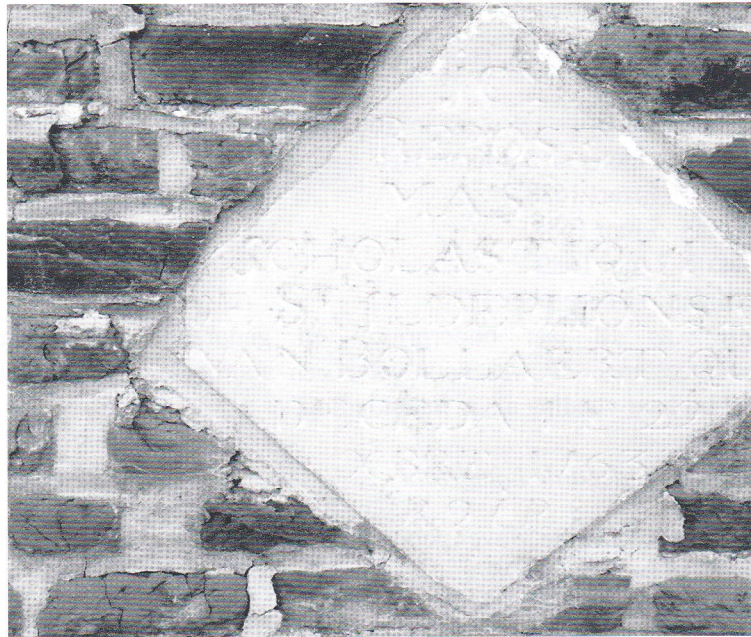
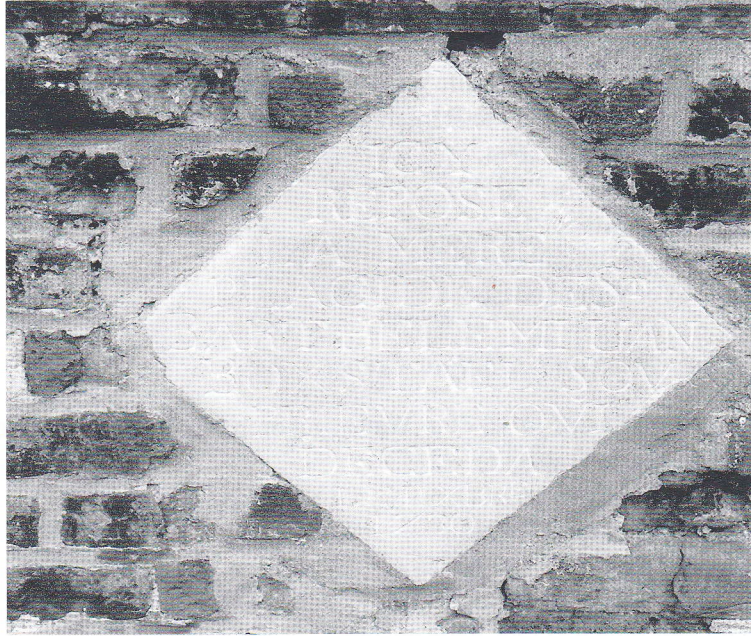
Intrede: 15 augustus 1698.

Inkleding: 29 oktober 1698.

Professie: 30 oktober 1699.

¹¹ Volgens J. DE BROUWER, *Bijdrage tot ...*p.242, op 29 september 1694.

¹² Volgens J. DE BROUWER, *Bijdrage tot ...* p. 242 zou zij ingetreden en ingekleed zijn op respectievelijk 28 mei 1688 en 24 mei 1689.

Boven: Grafsteen van Placide Van Boxstael
Onder: Grafsteen van Scholastique van Bollaert.

Overleden: 3 juni 1736.

Vanaf haar noviciaat was zij ziekelijk; niettemin deed ze al haar taken zeer goed.

8. *Scholastique Columbine de St. Martin Byl*

Suzanne Bijl is in Moerbeke in 1691 geboren als dochter van Adrien Bijl en De Pelseneire.

Intrede: 21 april 1709.

Inkleding: 23 mei 1709.

Professie: 25 mei 1710.

Overlijden: 28 april 1738.

Zij was zeer gehoorzaam, zacht van karakter, paste de regel goed toe, zij bezat de deugd die alleen ouderen hebben. Zij stierf wegens een aandoening aan de knieën.

9. *Nathalie Genimon(t), onderpriorin, jubilaris.*

Anne Genimon(t) werd te Darden (?) of Darion? of de Ardennen ? in 1668 geboren als dochter van Jacques en Marie Colignon.

Intrede: 27 mei 1691.

Inkleding: 26 juli 1691.

Professie: 28 juli 1692.

Jubileum: 7 mei 1742.

Overlijden: 3 februari 1744.

Zij was zeer gehoorzaam, werkzaam en nederig; had de laatste vijf maanden veel pijn en steunde de hervorming. Het is niet duidelijk welke hervorming hiermee bedoeld wordt. De nochtans goed bewaarde visitatieverslagen verwijzen er niet naar, tenzij men hiermee de spanningen suggereert die in het klooster ontstaan waren n.a.v. van bepaalde Jansenistische opvattingen, die bij een latere visitatie in 1749 scherp veroordeeld werden. Zij was keldermeesteres, ziekenverpleegster en veertien jaar onderpriorin.

10. *Anne Gertrude Autrive*

Jacqueline Autrive is te Lessen in 1684 geboren als dochter van Nicolas en Jeanne Renais.

Intrede: 6 april 1710 als conversa.¹³

13 Een conversa of converse is een lekenzuster, soms ook een werkzuster genoemd.

Inkleding: 26 juli 1710.
 Professie: 27 juli 1711.
 Overlijden: 5 oktober 1749.

Zij was oprecht en nogal naïef. Zij verzorgde heel goed de dieren!

11. Scholastique de St Ildephonse van Bollaert

Als dochter (Isabelle) van Jean-Baptist Van Bollaert en Adrienne Serteels te Geraardsbergen in 1721 geboren.

Intrede: 22 juli 1739.
 Inkleding: 1 oktober 1739.
 Professie: 2 oktober 1740.
 Overlijden: 22 december 1763.

Zij was een goede moniale; zij leidde 21 jaar lang de school.

12. Aldegonde Saligo¹⁴

Zij is als Ariane Josephine Saligo, dochter van Jacobus Saligo en Josine Roman, te Overboelare geboren in 1704.

Intrede: als conversa 13 juni 1723.
 Inkleding: 26 augustus 1723.
 Professie: 27 augustus 1724.
 Overlijden 27 oktober 1764.

Zij was een goede werkster.

13. Juffrouw Anne – Marie de Keyser, 17 jaar

Ook haar naam komt in de kloosterarchieven niet voor. Zij was, volgens de tekst op de grafsteen, afkomstig van Wichelen en overleed in Hunnegem op 19 november 1768.

14. Margriete de la Passion Meuris, conversa, jubilaris

Agnes Meuris werd te Gellingen (Ghislenghien) in 1687 geboren als dochter van Adrien Meuris en Marie Olivier.

Intrede als conversa: 25 november 1713.
 Inkleding: 22 maart 1714.
 Professie: 26 maart 1715.
 Overlijden: 17 januari 1769.

Zij was een goede werkster.

¹⁴ Volgens J. DE BROUWER, *Bijdrage tot...*, p. 243 zou ze de naam van Adriana gekregen hebben.

Besluit

Waarom precies die stenen bewaard gebleven zijn, is niet duidelijk. Alleszins vertegenwoordigen zij slechts een klein groepje van de zusters die in de periode 1660 – 1769 gestorven zijn. Niettemin biedt die groep wat meer informatie over de rekrutering van de zusters. Opvallend is ook dat de grafstenen van de priorinnen, waarvan er in 1912 nog vier overbleven, er nu geen enkel meer terug te vinden is. Van deze veertien zusters, wiens leeftijd wij kennen, zijn er vijf jonger dan 20 jaar, van de acht anderen schommelde de leeftijd tussen 20 en 28 jaar. De meeste zijn dus volwassen als ze het klooster intreden.

Algemeen is geweten dat de meeste zusters tijdens het ancien régime (1624 – 1796) afkomstig waren van Wallonië. Bij die kleine groep is dat ook zo. Slechts vijf zijn afkomstig van Vlaanderen, vooral uit het Geraardsbergse, en de negen andere uit Wallonië, voornamelijk uit Henegouwen.

In de 17de eeuw varieerde de periode tussen de intrede en de inkleding. Die kon schommelen tussen één en drie maand. Vanaf 1710 is die periode bij iedereen dezelfde nl. 3,5 maanden. De professietijd was zowel in de 17de als in de 18de eeuw steeds gelijk nl. één jaar.

De gemiddelde leeftijd van de overleden zusters bedroeg 56,7 jaar, met twee extremen: 17 en 82 jaar. De studie van alle 293 zusters, die in de periode 1624 – 2008 ooit ingetreden en er gebleven zijn, zal dat beeld duidelijk corrigeren. Wellicht zal men er ook grote verschillen kunnen vaststellen tussen het ancien régime en de nieuwste tijden, maar dat kan voorwerp uitmaken van een volgend artikel.

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem